O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM,
FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

SAMARQAND IQTISODIYOT VA SERVIS INSTITUTI

"TASDIQLAYMAN"

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti rektori
M.E. Po‘latov

2024 yil “_____”_____

Ro‘yxatga olindi: FD-20-07

2024 yil “_____”_____

INTELEKTUAL KAPITALNI BAHOLASH

O‘QUV DASTURI

Bilim sohasi:	400 000 – Biznes, boshqaruv va huquq
Ta’lim sohasi:	410 000 – Biznes va boshqaruv
Ta’lim yo‘nalish:	60412700 – Baholash ishi

Samarqand – 2024

Scanned with CamScanner

Fan/modul kodi VIPS 106	O'quv yili 2024-2025	Semestr 5	Kreditlar 6
FAN/MODUL TURI majburiy	Ta'lim tili o'zbek		Haftadagi dars soatlari 8

	Fanning nomi	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Mustaqil ta'lim (soat)	Jami yuklama (soat)
1.	Intelektual kapitalni baholash	90	90	180

2. **I. Fanining mazmuni**

"Intellektual kapital baholash" fanining asosiy maqsadi – talabalarda qandaydir yangiliklar yoki ilgari noma'lum bo'llgan ishbilarmonlik faolligi, iqtisodiy rivojlanish omili sifatida safarbar qilish va bu omilni tashkilot intellektual kapitali sifatida identifikatsiya qilish uchun intellektual tabiat bilan birlashtirilgan resurslar guruhi tamomila yangi hisoblanishi.to'g'risida talab qilinadigan bilimlarni shakllantirishdir.

Fanning vazifasi – uni o'rganuvchilarga:

- mamlakatimizdagi intelektual kapital holati, istiqbollari, unda amalga oshiriladigan professional faoliyat turlari, jumladan baholash faoliyati haqidagi zarur zamonaviy bilimlar bilan qurollantirish;
- baholash faoliyati, baholovchi tashkilotlarning ishlash prinsiplarini chuqur anglatish;
- kapital mulkni baholash, jumladan intelektual kapitalni baholashni takomillashtirish;
- intelektual kapitalning bahosini shakllantirish bo'yicha iqtisodiy qonunlarning amal qilish xususiyatlarini o'rgatish;
- bozor iqtisodiyoti sharoitida turli harakatlanuvchi, intelektual kapital bahosini shakllantirish bo'yicha nazariy-amaliy bilimlarini uzviylik va uzluksizlikda o'rgatishdan iborat.

3. **II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari)**

II.I. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:

1-mavzu. Intellektual mulk baholashning asosiy tushunchalari

Intellektual kapital tushunchasi va mazmuni, tasnifi va tavsifi. Intellektual mulk baholashning o'ziga xos xususiyatlari Intellektual mulk qiymatini baholash xizmatlari bozorini shakllanishi xususiyatlari va shartlari

2-mavzu. Patentning eksklyuziv huquq sifatidagi ahamiyati

Intellektual mulkning muhimligi. Eksklyuziv huquq va biznes faoliyati o'rtasidagi munosabatlar. Patentlarni litsenziya daromadlarining manbasi sifatida ahamiyati. Intellektual mulkni investitsiyalash obyekti sifatida foydalanish. IMOdan moliyaviy kafolat sifatida foydalanish

3-mavzu. Intellektual mulk baholash obyektini identifikatsiya qilish

Intellektual mulk obyektlari baholashda identifikatsiya qilish tushunchasi. Axborotni yig'ish va tahlil qilish. Qonuniy-me'yoriy hujjatlar tizimi va bazasini shakllanishi.

4-mavzu. Intellektual mulk obyektlarini daromadli yondashuv asosida baholash mexanizmi

Daromadli yondashuvning iqtisodiy mazmuni va qo'llash sharoitlari. Foydadagi ustunlik usuli. Sotish hajmidagi ustunlik usuli. Ekspluatatsion xarajatlar tejamkorligi usuli. Royaltidan ozod qilish usuli. Litsenziatning qo'shimcha foydasidan litsenziarning hissasini ajratib olish usuli. Pul oqimlarini diskontlash usuli.

5-mavzu. Intellektual mulk obyektlarini xarajatli yondashuv asosida baholash mexanizmi

Xarajatli yondashuvning iqtisodiy mazmuni va qo'llash sharoitlari. Xarajatli yondashuvning asosiy uslublari: yaratish qiymati usuli, takror ishlab chiqish xarajatlari qiymati usuli va almashtirish qiymati usuli

6-mavzu. Intellektual mulk obyektlarini qiyosiy yondashuv asosida baholash mexanizmi

Qiyosiy yondashuvning iqtisodiy mazmuni va qo'llash sharoitlari. Qiyoslash uchun qo'llanilishi mumkin bo'lgan eng muhim taqqoslash elementlari. Ma'lumotlarni tanlash va izlash xususiyatlari. Qiyosiy yondashuvning asosiy uslublari: sotib olish qiymati usuli va sotuvlami qiyosiy tahlil qilish usuli

7-mavzu. Nomoddiy aktivlarning alohida turlarini baholash xususiyatlari

Tovar belgisi qiymatini baholash. Gudvill qiymatini baholash. Brend kapitali qiymatini baholash Ixtiro qiymatini baholash.

Scanned with CamScanner

8-mavzu. Turli maqsadlar uchun intellektual mulk obyektlarini baholash xususiyatlari

IMOni o'zlashtirish maqsadida baholash metodi. IMOni litsenziyalash maqsadida baholash metodi. M&A (birlashish va o'zlashtirish) bitimlari uchun baholash metodi. IMOni Investitsiyalash maqsadida baholash metodi. Intellektual mulk huquqlarining garov qiymatini baholash metodi

9-mavzu. Intellektual mulk obyektlarini baholash to'g'risidagi hisobot

Qo'llanilgan baholash yondashuvlari natijalarini muvofiqlashtirish va yakuniy qiymatni aniqlash. IMOlarni baholash to'g'risidagi hisobotni tuzish

10-mavzu. Nomoddiy aktivlarni baholash

Nomoddiy aktivlarni baholash umumiy qoidalari. Nomoddiy aktivlarni baholashda qiyosiy yondashuv. Nomoddiy aktivlarni baholashda daromad yondashuvi. Nomoddiy aktivlarni baholashda xarajat yondashuvi. Brendni baholash usullari.

11-mavzu. Baholovchilar ishining sifatini nazorat qilish

Davlat aktivlarini boshqarish agentligi. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Baholovchilar va rieltorlarning malaka imtihonini o'tkazish va ularga malaka sertifikatini berish bo'yicha davlat xizmatlari ko'rsatishning ma'muriy reglamentlarini tasdiqlash to'g'risida" qarori

12-mavzu. Intellektual mulk obyektlarini baholashning xorijiy tajribasi

Xalqaro baholash standartlari (IVS). Amerika baholash standartlari (USPAP). Yevropa baholash standartlari (TEGoVA). Britaniya baholash standartlari (RICS).

III. Amaliy mashg'ulotlar bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Amaliy mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1. Intellektual mulk baholashning asosiy tushunchalari.
2. Patentning eksklyuziv huquq sifatidagi ahamiyati
3. Intellektual mulk baholash obyektini identifikatsiya qilish.
4. Intellektual mulk obyektlarini daromadli yondashuv asosida baholash mexanizmi.
5. Intellektual mulk obyektlarini xarajatli yondashuv asosida baholash mexanizmi.
6. Intellektual mulk obyektlarini qiyosiy yondashuv asosida baholash mexanizmi.
7. Nomoddiy aktivlarning alohida turlarini baholash xususiyatlari
8. Turli maqsadlar uchun intellektual mulk obyektlarini baholash xususiyatlari
9. Intellektual mulk obyektlarini baholash to'g'risidagi hisobot.
10. Nomoddiy aktivlarni baholash
11. Baholovchilar ishining sifatini nazorat qilish.
12. Intellektual mulk obyektlarini baholashning xorijiy tajribasi
13. Intellektual mulk obyektlarini baholashning milliy tajribasi.

Amaliy mashg'ulotlar multimedia qurilmalari bilan jihozlangan auditoriyada bir akademik guruhga bir professor-o'qituvchi tomonidan o'tkaziladi. Mashg'ulotlarda faol va interfaktiv usullar yordamida, mavzularga mos pedagogik va axborot texnologiyalar qo'llaniladi. Amaliy mashg'ulotlarda muammoli vaziyatlar, amaliy topshiriqlar, keyslar, masalalar ishlanadi.

IV. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan mavzular:

1. Baholash faoliyatining huquqiy asoslari.
2. Baholash uchun foydalaniladigan qiymat turlari.
3. Rentabellik atamasining biznesni baholashdagi o'rni.
4. Mulk ob'ektlarini baholashning maqsadlari.
5. Ob'ektlarni baholashda hisobga olinadigan omillar.
6. Mulk ob'ektlarini baholash tamoyillari.
7. Foydalanuvchi taqdimotlari bilan bog'liq baholash tamoyillari.
8. Yerga va undagi obodonlashtirishga oid baholash tamoyillari.
9. Tashqi (bozor) muhit bilan bog'liq baholash tamoyillari.
10. Mulk ob'ektlarini baholash tartibi va bosqichlari.
11. Baholash jarayonida muammoning bayoni.
12. Aktivlarni baholashga xarajat yondashuvi.
13. Daromadlarni kapitallashtirish usuli.
14. Kapitallashtirish koeffitsienti qiymatini aniqlashga yondashuvlar.
15. Naqd pul oqimini diskontlash va kompensatsiya qilish.
16. Ko'chmas mulk qiymatini baholashning xususiyatlari.
17. Nomoddiy aktivlarni baholashning xususiyatlari.
18. Aktsiyalar paketini baholash.
19. Inson kapitalini baholash.
20. Diskontlangan pul oqimlarini tahlil qilish usulining asosiy bosqichlari.
21. Korxonaning qiymati bo'yicha xulosa berish

Scanned with CamScanner

Mustaqil o'zlashtiriladigan mavzular bo'yicha talabalar tomonidan loyiha ishi, esse, tezis yoki ilmiy maqola yozish, referatlar tayyorlash va uni taqdimot qilish tavsiya etiladi.

Fan bo'yicha kurs ishi (loyihasi) o'quv rejada belgilanmagan.

4. **V. Fan o'qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetensiyalar)**

Fanni o'zlashtirish natijasida talaba: rivojlangan mamlakatlarda intelektual kapital qiymatini baholash sohasi nazariy va metodologik asoslari, zamonaviy kontsepsiyalari, ularning shakllanish tarixi, rivojlanish tendentsiyalari va muammolari hamda mamlakatlar iqtisodiyotidagi o'rni va roli; kompaniya qiymatiga ta'sir etuvchi, uni baholashda hisobga olinadigan omillar; kompaniya ko'rsatkichlari tizimi, baholash qiymatiga moliyaviy ko'rsatkichlarni ta'siri, daromad, pul oqimlari, aktivlar, kapital qiymati va risklar ta'siri, baholash yondashuvlari, sotuvga layoqatlilik, xususiy va ochiq turdagi mulk, korxonaning miqdoriy va sifat ko'rsatkichlari haqida ***tasavvur va bilimga ega bo'lishi***;

qoplash davri, doimiy sof daromad qiymatini baholash, loyihaning daromadlilik stavkasini baholash, modifikasiyalangan daromad stavkasini hisoblash; intelektual kapitalni rivojlantirish omillari, biznesni reinjiniringi, korxonani qayta tashkil etish, intelektual kapital qiymatini xarakatlanuvchi ichki omillarni baholash; yalpi daromad marjasi, jalb qilingan kapitallar qiymatini, strategiyalar tasnifi, intelektual kapitalni tashkil qilish loyihasini baholash ***ko'nikmalariga ega bo'lishi;***

amaliy muammolarini hal qilish uchun baholash tadqiqotlarini o'tkazish; mavjud baholash yondashuvlarini amaliyotda qo'llash ***malakasiga ega bo'lishi kerak***.

5. **VI. Ta'lim texnologiyalari va metodlari**

- ma'ruzalar;
- interfaol keys-stadilar;
- esse, tezis va maqolalar yozish;
- seminar va treninglar (mantiqiy fikrlash, tezkor savol-javoblar);
- loyiha ishi bajarish;
- guruhlarda ishlash;
- taqdimotlar qilish;
- individual loyihalar va loyihalar tahlili;
- turli darajadagi testlarni yechish;
- misol va masalalar;
- jamoa bo'lib ishlash va himoya qilish uchun loyihalar.

6. **VII. Kreditlarni olish uchun talablar:**

Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish va joriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha test yoki yozma ishni topshirish.

7. **Asosiy adabiyotlar**

1. Intellektual mulk va nomoddiy aktivlarni baholash: O'quv qo'llanma-L.S. Zoyirov, S.K. Qosimova; - T.: "Iqtisod-Moliya", 2019. - 176 b.
2. Shoha'zamiy Sh.Sh. Mulk, qiymat va narxning nazariy asoslari. Tanlangan ma'ruzalar to'plami. - T.: Iqtisod-moliya, 2015. -460 6.
3. Арабян К.К. Методика оценки интеллектуальных активов. - М.: Юнити-Дана, 2010-128 с.
4. Джеймс Р.Хитчнер Оценка стоимости нематериальных активов, под научной редакций В.М.Рутгайзера. -М.: Омега-Л "Маросейка" издательство, 2008. - 144 с.
5. Медведева О.В., Шпилевская Е.В. Основы оценки стоимости нематериальных активов. Учебное пособие. - М.: Феникс, 2011. - 224 с.

Qo'shimcha adabiyotlar

1. Экономика недвижимости: (Учебник) /А.Н.Асаул (и др.); под общ.ред. М.А.Икрамова, МВ и ССО РУз.- Т.: Изд-во Натсионалной библиотеки Uzbekistana im. A.Navoi, 2010. -380 s.
2. Волков К.А., Шутова И.М. Управление эксплуататсией недвижимости: учебное пособие для студ. Спетс. 291500-экспертиза и управление недвижимостю / СПбГАСУ. – СПб., 2007. -144 с.
3. Микерин Г.И., Гребенников В.Г., Нейман Е.И. Методологические основы оценки стоимости имущества. — М..ИНТЕРРЕКЛАМА, 2003. - 688 с
4. Эванс Ф. Ч., Бишоп Д. М. Оценка компаний при слияниях и поглощениях: создание стоимости в частных компаниях.- М.: Альпина Бизнес Букс, 2004. —332 с.

Internet saytlari:

1. www.gov.uz
2. www.press-service.uz
3. www.gkas.uz
4. www.stat.uz
5. www.soliq.uz
6. www.stroyinfo.uz

Scanned with CamScanner

	7. www.mfer.uz 8. www.uza.uz 9. www.review.uz 10. www.cer.uz
8.	Faning dasturi Samarqand iqtisodiyot va servis instituti O`quv-uslubiy Kengashining 2024-yil "___" avgustdagi 1-son bayonni bilan tasdiqlangan (№_____).
9.	**Fan/ modul uchun mas'ul:** **M.A.Rayimov** – SamISI, "Boshqa tarmoqlarda buxgalteriya hisobi va audit" kafedrasi o'qituvchisi
10.	**Taqrizchilar:** **A.N.Djabriyev**– TAQU, "Iqtisodiyot va mulkni boshqarish" kafedrasi professori, iqtisodiyot fanlari doktori **K.B. Ganiyev**– SamDAQU, "Ko'chmas mulkni boshqarish" kafedrasi professori, texnika fanlari doktori

Scanned with CamScanner